

With support from

by decision of the
German Bundestag

СОСТОЈБА И РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСКОТО ОРГАНСКО ПРОИЗВОДСТВО ВО ЗАПАДЕН БАЛКАН

Проф. д-р Билјана Кузмановска
Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Bayerisches Staatsministerium für
Ernährung, Landwirtschaft und Forsten

Ретроспектива на органското производство во Република Северна Македонија

1997 година - прва активност во органскиот сектор во Р. Македонија, кога Алкалоид побарува прв органски сертификат во земјата со цел дивите билки (липа, камилица) да ги продава како органски на националниот пазар.

1998 година - неколку земјоделци од Охрид, Куманово и Струмица почнуваат да произведуваат храна според начелата на органско производство, за однапред познати купувачи.

1999 година - се обезбедува иницијална експертиза за воспоставување на нацрт законска основа за органско производство.

2000 година - завршен е првиот нацрт Закон за органско производство во консултација со европски експерти за органско производство.

2001 година - Владата го усвојува нацрт Законот за органско производство и истиот е доставен во парламентарна процедура; Се основаат и првите здруженија на органски производители;

2002 година - промовирана регионална соработка во органското земјоделство преку неколку работилници со наслов „Промоција на органското земјоделство на Балканот“ за периодот 2002-2005 година.

2003 година - започнува прекугранична соработка во органското земјоделство со Бугарија, Хрватска, Грција и Швајцарија, и тоа во областа на образование и обука, студиски посети, издавање брошури и сл.; Инспектирани се првите 13 органски фарми.

2004 година - Собранието го усвојува Законот за органско земјоделско производство (Службен весник бр. 16/2004), врз основа на кој е предвидено усвојување на 12 подзаконски акти; Истата година се усвојува и првиот подзаконски акт со кој се основа Советодавна координативна комисија за органско земјоделство; Организирана е обука за контрола на органското земјоделско производство согласно ЕУ Регулативата на 2092/91.

2005 година - се усвојува вториот подзаконски акт - Програма за поттикнување на развој на органското земјоделство, преку која се доделуваат средства за поддршка на 50 сертифицирани органски земјоделци врз основа на земја во преод, трошоци за контрола и сертификација и лабораториски анализи; Телото за контрола и сертификација на органско производство „Балкан Биосерт“ од Пловдив, Бугарија, отвора своја подружница во Скопје. Државниот земјоделски инспекторат се обучува за следење и надгледување на органското земјоделско производство.

2006 година - усвоени се уште три подзаконски акти со коишто се регулираат стандардите за органско земјоделско производство;

2007 година - донесени се сите подзаконски акти кои произлегуваат од Законот, со што се заокружува целокупната национална законска регулатива; Контролното/сертификациско тело „Балкан Биосерт“ добива овластување од МЗШВ за вршење на стручна контрола во органското земјоделско производство во Р. Македонија; Владата на Република Македонија ја усвојува Националната стратегија со акционен план за органско земјоделство во Р. Македонија 2008 - 2011 година;

2008 година - започнуваат активности за изработка на нов Закон за органско земјоделско производство, кој треба да биде усогласен со новите ЕУ Регулативи (834/2007 и 889/2008);

2009 година - усвоен е новиот Закон за органско земјоделско производство (Службен весник бр. 146/2009); МЗШВ го овластува второто контролно/сертификациско тело „Про Церт“ за вршење на стручна контрола во органското земјоделско производство во Р. Македонија.

2010 година - усвоени се сите подзаконски акти кои произлегуваат од новиот Закон за органско земјоделско производство (Службен весник бр. 162/2010 и 163/2010).

2013 година - се усвојува нов Национален план за органско производство 2013 - 2020 година.

Број на органски производители/оператори (2006-2021)

Година	Број на оператори
2006	102
2007	150
2008	226
2009	321
2010	562
2011	780
2012	576
2013	400
2014	344
2015	481
2016	533
2017	650
2018	799
2019	847
2020	907
2021	929

- Бројот на органски производители секоја последователна година се зголемува, освен во периодот 2012-2014 година, кога е забележан пад во однос на претходните години

Вкупни површини под органско производство (2006-2021)

Година	Сертифицирани површини со органско производство (ha)
2006	509
2007	714
2008	1.029
2009	1.374
2010	5.228
2011	6.581
2012	4.663
2013	3.168
2014	2.359
2015	2.632
2016	3.240
2017	2.900
2018	3.909
2019	4.207
2020	3.957
2021	4.277

- Во однос на вкупната обработлива површина, органското производство бележи најголем удел во 2011 година од 1,288%.
- Поставена цел - вкупните површини под органско производство да достигнат 2% до 2011 година.

(Извор: Национална стратегија со акционен план за органско земјоделство 2008-2011)

- Во 2019 година уделот на органското производство изнесува 0,41%.
- Поставена цел - вкупните површини под органско производство да достигнат 4% до 2020 година.

(Извор: Национален план за органско производство 2013-2020)

With support from

by decision of the
German Bundestag

Растително органско производство (вкупно ha)			
Година	2019	2020	2021
Житарки	874,93	1 469,94	1.688,46
Фуражни култури	1 328,74	715,25	853,96
Индустриски култури	24,35	75,73	-
Зеленчук	380,62	129,90	95,36
Медицински и ароматични растенија	453,37	148,60	-
Овошни насади	659,85	789,07	858,55
Лозови насади	139,82	146,94	110,57
Анимално органско производство (вкупно грла)			
Говеда	7 114	8 396	9 264
Овци	103 028	122 671	121 010
Кози	4 724	5 406	5 666
Органско пчеларство			
Пчелни семејства	8 894	9 826	11 325

Извоз на органски производи во ЕУ

Волумен (t) Земја извозник	2019	2020	2021
Албанија	1 863	1 825	1 970
Босна и Херцеговина	1 521	1 542	2 762
Косово	489	361	552
Црна Гора	21	56	/
Северна Македонија	413	345	/
Србија	18 024	15 770	19 373
Вкупно	22 332	19 897	24 627

Извор: *Traces*

- Уделот на земјите од Западен Балкан во извозот во ЕУ во 2021 година изнесувал 0,7%.

Закон за органско земјоделско производство

(хармонизиран со ЕУ регулативите (ЕЦ) 834/2007 и (ЕЦ) 889/2008)

- ги регулира основните начела поврзани со производството, преработката, рекламирањето и означувањето на органските производи
- се применува за сите типови органски земјоделски производи, наменети за човечка исхрана и добиточна храна
- основни услови за инспекција и сертификација на органското земјоделско производство

Донесени се сите подзаконски акти со кои се регулира производството, преработката и означувањето на органски производи, овластувањето и сертификација, како и системи за контрола.

Национална ознака за органски производ

- Правилник за формата, содржината и бојата на националната ознака за органски производ и националната ознака за производ во преод (Службен весник на Република Македонија" бр.146/09)

Во декември 2019 година, Европската комисија го презентираше Европскиот Зелен Договор (EU Green Deal), во кој е наведен амбициозен сет на таргети, кои треба да ја претворат ЕУ во неутрална климатска зона до 2050 година.

Европскиот зелен договор директно влијае на производството на храна преку стратегиите “Од фарма до вилушка” (Farm to Fork - F2F) и стратегијата за биодиверзитет.

Во стратегијата „Од фарма до вилушка“ се утврдени следните цели:

- 1) Намалена употреба на пестициди за 50%,**
- 2) Намалена употреба на вештачки ѓубрива за 20%,**
- 3) Да се постигне органско производство на 25% од вкупната земјоделска површина до 2030 година и**
- 4) Да се намали продуктивното земјоделско земјиште за 10%.**

Земјите од Западен Балкан, меѓу кои и РСМ се потписници на овој договор, со кој се обврзаа дека ќе работат на постигнување на наведените цели.

With support from

by decision of the
German Bundestag

На 1 јануари 2022 година стапи на сила новата Европска регулатива за органско производство (ЕУ) 2018/848.

Новите акти во ЕУ за органско земјоделство се составени од три вида:

- Регулацијата (ЕУ) 2018/848 година (основен акт)
- 9 имплементирачки регулативи
- 18 делегирани регулативи

 Имплементирачки – обезбедуваат услови за униформно спроведување на актите

 Делегирачки – ја дополнуваат основната регулатива (2018/848)

With support from

by decision of the
German Bundestag

Главни промени во новата регулатива

- Опсег
- Производство (растително и сточарско)
- Преработки
- Групна сертификација за мали производители
- Трговски правила

Промени во опсегот

Проширен опсег:

- волна;
- памук;
- сите есенцијални масла, дури и ако не се наменети за човечка исхрана;
- природни тапи од плута кои не се агломерирани и без врзивно средство;
- пчелин восок;
- морска сол;
- гуми и природни смоли.

Промени во растително производство

- Растителното производство мора да е врзано со почва
- Нема повеќе отстапки за конвенционално третиран растителен репродуктивен материјал
- Се охрабрува употреба на хетероген репродуктивен материјал и сорти приспособени за органско земјоделство
- Се воведува обврска за зголемување на плодноста на почвата преку задолжително вклучување на легуминозни култури како главна или покровна култура, како и други култури за зелено ѓубрење во системот на ротација (плодоред). Во случај на оранжери и повеќегодишни култури, исто така постои барање да се користат легуминозни култури со кратка вегетација за зелено ѓубриво, како и растителна разновидност
- Употребата на арско ѓубриво или органска материја е задолжителна во сите случаи

- Листата на дозволени инпути се менува. Одредени средства за заштита на растенијата повеќе не се дозволени за употреба (масло од соја, етилен, некои растителни екстракти и друго).
- Во контролата на штетници, болести и плевели за првпат се воведуваат техники како што се **биофумигација** и **соларизација** како превентивни мерки.
- Никулците и микросалатите, како исклучок од правилото за задолжителна поврзаност со почва (поради специфичниот начин на производство – само се навлажнети во вода), мора да се произведуваат исклучиво од органски семиња.

Промени во сточарско производство

- Освен пчеларството, забрането е сточарско производство кое не е врзано со почва.
- Сертификацијата е проширена на нови видови: зајаци и елени.
- При одгледувањето на говеда, врзување на говедата во фарми со повеќе од 50 животни е забрането.
- Употребата на добиточна храна во конверзија е намалена до 25%, а добиточната храната произведена на самата фарма е зголемена на 70%.
- Последната фаза на гоеење во затворен простор е забранета.

- При одгледувањето на свињи, употребата на добиточна храна од самата фарма е зголемена на 30%.
- Употребата на неорганска протеинска храна е ограничена на доилки со тежина помала од 35 килограми.
- Половина од сите отворени површини мора да бидат обезбедени со цврста заштитна ограда.

- Во живинарското производство, процентот на добиточна храна што мора да се користи од самата фарма е зголемен на 30%.
- Во однос на објектите, тремовите повеќе не се земаат предвид при пресметувањето на површината.
- Живината за гоење мора да биде одвоена со цврсти прегради, а отворените површини мора да имаат радиус не поголем од 150 метри.
- Површините за гоење мора да имаат подигнати површини, така што животните можат да седат.

Промени во преработката

- Списокот на неоргански производи кои можат да се користат како состојки во преработената органска храна без барање за отстапување е ревидиран и значително намален.
- Аромите сега се сметаат за земјоделски состојки. Притоа, при пресметувањето на процентот на органски земјоделски состојки во готовиот производ треба да се земат предвид одобрените ароми, што претходно не беше случај. Може да се одобрат само супстанции класифицирани како „Природна арома на ...“. Природната арома мора да е сочинета од 95% од изворот од кој е добиена (јаболко, јагода, лимон, нане..)
 - Дозволено е: Природна арома од јагода
 - Забрането е: Природна арома
- По 31.12.2023 година, ќе се воведат список на производи за чистење и дезинфекција кои ќе бидат дозволени за користење во преработката и складирањето на храната.

Групна сертификација

- Во претходната регулатива, групна сертификација беше дозволена само за земји во Global South
- Сега се воведува можност за создавање група на оператори со единствен сертификат со цел поедноставување на процедурите.
- Сепак, оваа можност има и сериозен недостаток бидејќи сертификацијата за сите оператори ќе биде повлечена во случаи на индивидуална неусогласеност.
- Секоја група на оператори може да се состои само од земјоделски производители или оператори кои произведуваат алги или животни од аквакултура и се занимаваат со преработка, подготовка или ставање во промет храна или храна за животни.

Услови и барањата за група на оператори (групна сертификација):

- Групата на оператори ќе биде составена од членови кои се основани во земја-членка или трета земја;
- Производствените активности на членовите во групата се одвиваат во географска близина;
- Групата на оператори мора да има свое правно лице и да работи со заеднички маркетинг систем;
- Секое поединечно стопанство може да биде со големина од максимум 5 ha, односно 0,5 ha во случај на оранжери и 15 ha во случај на постојани пасишта;
- Групата на оператори мора да воспостави и имплементира сопствен систем за внатрешна контрола (СВК) и да назначи лице или тело кое ќе биде одговорно за обезбедување на усогласеност.
- Најмалку 5% од членовите кои се дел од групата задолжително подлежат на инспекција од страна на Контролното тело.
- Контролното тело исто така треба да земе примероци/мостри и да анализира производи/почва/листови од 2% од членовите кои се дел од групата.

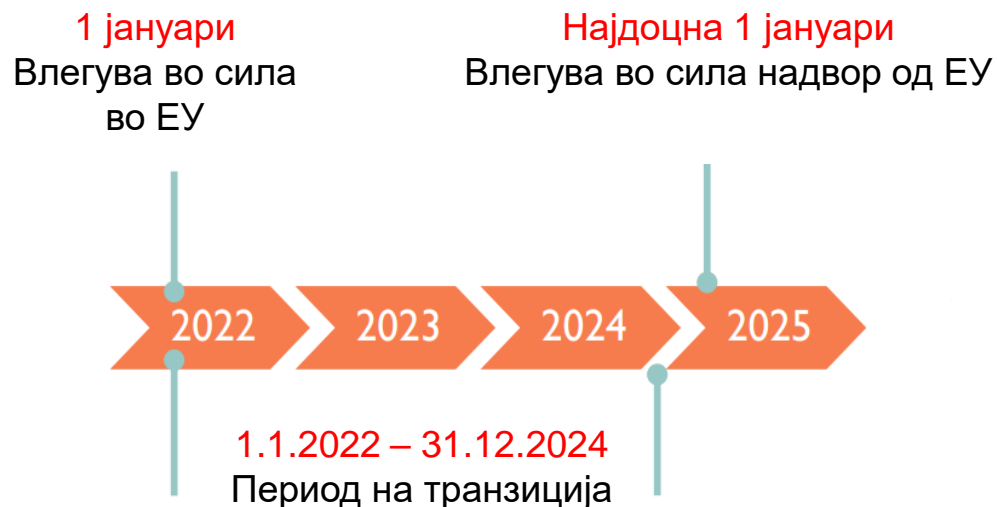
Промени во трговските правила

- Новата регулатива не ги опфаќа само органските производи, туку и производите увезени во ЕУ од трети земји.
- Наместо да произведуваат според стандардите кои се сметаат за еквивалентни на правилата на ЕУ, производителите од трети земји сега мора да се усогласат со истите правила како оние во ЕУ.

ПРЕМИН ОД НАЧЕЛО НА ЕКВИВАЛЕНТНОСТ КОН НАЧЕЛО НА УСОГЛАСЕНОСТ

- Во моментот, оперативните стандарди на контролните тела (CBOS) се признати од Европската комисија како „еквивалентни на Европската регулатива“, а добиениот CBOS сертификат се уште овозможува извоз на органски производи во Европската унија од трети земји најдоцна до 31.12.2024 година.

- Овој „режим на еквивалентност“ исчезнува со новата регулатива, а сертификацијата според новата регулатива ќе биде задолжителна.
- Телата за сертификација ќе доделат сертификат „во согласност со Регулотивата (ЕУ) 2018/848“. Од 01.01.2025 година за извоз во ЕУ ќе се прифаќаат само сертификати во согласност со регулативата.

Заклучоци

Детектирани слабости на органскиот сектор во земјите од Западен Балкан:

- ✓ Најголем дел од органското производство е наменето за извоз;
- ✓ Недоволно развиен домашен пазар, непостојана и нееднаква достапност на органските производи;
- ✓ Недоволна информираност на потрошувачите за бенефитите од употребата на органски производи;
- ✓ Ниско ниво на доверба во органското производство;
- ✓ Слаба куповна моќ на потрошувачите.

Препораки

- ИТНО донесување на нов Закон за органско производство во согласност со Регулативата 2018/848 и имплементирачките и делегирачките регулативи.
- ИТНО донесување на сите подзаконски акти кои ќе произлезат од новиот Закон за органско производство.
- Подобрување и ажурирање на базите на податоци на органските производители.
- Стимулирање на побарувачката и обезбедување доверба на потрошувачите во органските производи преку финансирање на јавни кампањи.
- Донесување на акциски план за поттикнување на застапеноста на органските производи преку јавните набавки, согласно правилата за зелени јавни набавки на ЕУ кои се вградени и во нашиот закон за јавни набавки. Првично ваквото поттикнување да се врши преку набавките на градинките, училиштата и болниците.
- Унапредување на образовните и информативните активности за органските производители.
- Олеснување на трговијата со органски производи во регионите на Западен Балкан преку воведување на принципот на еквивалентност во релевантните трговски договори.

With support from

by decision of the
German Bundestag

ВИ БЛАГОДАРАМ НА ВНИМАНИЕТО

Bayerisches Staatsministerium für
Ernährung, Landwirtschaft und Forsten

